

Mika Mäkinen

ÄÄRETTÖMYYS RUNOSITAATTIEN TAKANA

Marko Hautalan romaanin *Kuokkamummo* intertekstuaaliset yhteydet Eeva-Liisa Mannerin runoihin ”Assimilaatio” ja ”Teen elämästäni runon”

TIIVISTELMÄ

Mika Mäkinen: Äärettömyys runositaattien takana – Marko Hautalan romaanin *Kuokkamummo* intertekstuaaliset yhteydet Eeva-Liisa Mannerin runoihin ”Assimilaatio” ja ”Teen elämästäni runon”
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kirjallisuustieteen tutkinto-ohjelma
Tammikuu 2020

Tutkielmassa tarkastellaan Marko Hautalan romaania *Kuokkamummo* (2014) ja sen intertekstuaalisia suhteita Eeva-Liisa Mannerin runoihin. Teoksessa käytetään sitaatteja Mannerin runoista ”Assimilaatio” (Kirjoitettu kivi, 1966) ja ”Teen elämästäni runon” (Tämä matka, 1956), jolloin niiden voi nähdä toimivan *Kuokkamummon* subteksteinä. Tutkimuskysymykseksi nousee, millainen on *Kuokkamummon* ja Mannerin runojen välinen intertekstuaalinen suhde. Millaisia yhdistäviä elementtejä teoksella ja runoilla on ja millä tavoin romaania voi tulkita runojen kautta?

Intertekstuaalisena teoriataustana tutkielmassa toimii Kiril Taranovskin subtekstiteoria ja metodi. Taranovski on määritellyt erilaisia tapoja, joilla teksti on suhteessa aiempaan tekstiin, eli subtekstiinsä. Tekstien suhteen määrittämisen jälkeen niitä voidaan tulkita yhdessä. Sitaatti määritellään tutkielmassa alakäsitteenä intertekstuaalisuudelle, tarkoittaen suoraa tai lähes sanatarkkaa lainausta toisesta tekstistä. Lisäksi tutkielmassa määritellään sitaattien tapaa esiintyä tekstissä Heinrich F. Plettin luokittelun avulla.

Kuokkamummossa runot ovat keskeisessä asemassa. Yksi teoksen päähenkilöistä on intohimoinen runojen lukija ja hänen kautta teokseen tuodaan runositaatteja. Mainittujen runojen lisäksi teoksessa lainataan muitakin runoja ja runoilijoiden nimiä, mutta nimetyt Mannerin runot toistuvat teoksen sivuilla useimmin, jolloin ne ovat rajautuneet tutkimuksen keskiöön. Teoksessa runositaateille muodostuu merkityksensä, mutta tulkittaessa *Kuokkamummoa* näiden runojen läpi voidaan niiden tulkita tukevan teoksen tarinaa, sisältävän yhteisiä elementtejä ja avaavan teoksen henkilöhahmojen motiiveja toimia.

Avainsanat: intertekstuaalisuus, subteksti, sitaatti.

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1. Johdanto	1
2. Intertekstuaalisuus, Subteksti ja sitaatti	3
3. "Assimilaatio"	6
4. "Teen elämästäni runon"	10
5. Johtopäätökset.....	16
6. Lähteet.....	18

1. JOHDANTO

Vajaa vuosi ennen *Kuokkamummon* (Hautala, 2014) julkaisua ilmestyi Marko Hautalalta blogikirjoitus, jossa hän kertoo kirjoittavansa romaania, joka kertoo ”tappajamummoista ja jättiläiskalmareista” (Hautalan, 2013). Samassa kirjoituksessa hän käsittelee lukemiaan kirjoja ja kirjailijoita sekä nuoruuden kirjasuosikkejaan, joihin kuuluu kauhukirjailija Clive Barker ja suomalainen runoilija Eeva-Liisa Manner, ja lopuksi tiivistää, miten nämä kirjailijat ovat vaikuttaneet hänen kirjoituksiinsa:

Haen uhkaavaa ja groteskia, mutta vahvasti runollista tunnelmaa, jossa on äärettömyyden tuntu. Luultavasti sitä mielentilaa, minkä vallassa teininä kuljin, kun Barker ja Manner sekoittuivat päässä. (Hautala, 2013).

Hautalan sitaatti ennakoii osuvasti sitä tunnelmaa, jonka *Kuokkamummo* tavoittaa: heti alussa lukijalle esiteltävä urbaanilegenda kuokkaa kantavasta mummosta luo uhkaavuutta ja groteskia tunnelmaa, mutta tarinan edetessä jätetään riittävästi tilaa lukijan omille tulkinnoille ja mielikuvitukselle, joka antaa Hautalan hakemaa ”äärettömyyden” tuntua.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen Marko Hautalan *Kuokkamummoa* ja sen intertekstuaalisia yhteyksiä Eeva-Liisa Mannerin runoihin ”Teen elämästäni runon” kokoelmasta *Tämä matka* (tästä eteenpäin TM, 1956) ja ”Assimilaatio”, kokoelmasta *Kirjoitettu kivi* (tästä eteenpäin KK, 1966). Kuten Hautala itse, myös kirjassa henkilöahmo Samuel on kiinnostunut runoudesta ja Mannerista, ja tämän yhteyden kautta *Kuokkamummossa* lainataankin edellä mainittuja Mannerin runoja. Runoista lainataan lyhyitä sitaatteja teokseen ja nämä lainatut osiot tuovat itsessään merkityksiä teokseen. Tutkimukseni kuitenkin laajentaa tätä yhteyttä ja tutkimuskysymykseni onkin, millainen on *Kuokkamummon* ja Mannerin runojen välinen suhde? Tutkimuksessani käytän Kiril Taranovskin (1976) metodia. Taranovski on omissa tutkimuksissaan tarkastellut venäläisen runoilijan Otip Mandelštamin modernia lyriikkaa. Mandelštamin runous on vaikeatajuista ja siitä on muodostunut slavistiikassa oma tutkimusgenrensä, mutta Taranovskia ja hänen koulukuntaansa pidetty johtavina genren tutkijoina mallinsa ansiosta (Tammi 1991, 62). Myös *Kuokkamummossa* Mannerin runoutta käytetään tavalla, joka ei välttämättä heti tuota selkeää tulkintaa. Kuitenkin runojen käytölle on merkityksensä ja niiden tarkastelu kokonaisuudessaan tuottaa niille tulkinnan, joka tukee teoksen tarinaa.

Kuokkamummo kertoo Suvikylän lähiöstä Vaasassa, jonne kirjan päähenkilöt Samuel ja Maisa saapuvat, palaten lapsuuden maisemiinsa. Samuel on palannut juuri kuolleen isänsä vuoksi ja Maisa taas näennäisesti tekemään tutkimusta urbaanilegendasta ”Kuokkamummosta”, jota alueen nuoret pelkäävät ja kunnioittavat. Maisan todelliset syyt kuitenkin paljastuvat pian, hän on kiinnostunut Samuelin kohtalosta: hänet todettiin kadonneeksi kaksi vuotta aiemmin. Juoni hyppii siis eri aikatasoilla käyttäen kolmannen persoonan kaikitietävää kertojaa ja kuvaa tapahtumia vaihdellen teini-ikäisen Samuelin, hänen aikuisen vastineensa ja Maisan aikuiseen näkökulmaan.

Marko Hautalan teoksista on varsin vähän tutkimustietoa, mikä johtunee suhteellisen tuoreesta tuotannosta, sekä hänen genrestään, kauhukirjallisuudesta. Ainut tutkimus, jonka Hautalasta löytää on Nina Moision (2017) pro gradu -tutkielma, jossa hän tarkastelee *Kuokkamummon* ja myös kauhukirjallisuutta edustavan Mia Vänskän *Saattajan* keinoja tuottaa kauhua. Moision toteaa johdannossaan, että kauhukirjallisuutta ja erityisesti suomalaista kauhua tutkitaan hyvin vähän (2017, 5). Oman tutkimukseni kohteeksi kirja löytyi juurikin sen edustaman kirjallisuusgenren vuoksi, mutta en tarkastele sitä kauhukirjallisuuden teorioilla, vaan kiinnostuin enemmän sen intertekstuaalisista yhteyksistä.

Kuokkamummassa on muitakin intertekstuaalisia suhteita, kuin vain aiemmin mainitut Mannerin runot. Teoksessa löytyy mainintoja 80-luvun metallibändeistä, lainataan V. A. Koskenniemen runoutta ja teoksessa viitataan myös Samuelin nimen raamatulliseen alkuperään, sekä lainataan kolmattakin Mannerin runoa. Jätän kuitenkin kaikki nämä tarkasteluni ulkopuolelle ja keskityn tässä tutkielmassa nimeltä mainittuihin Mannerin runoihin, jotka esiintyvät teoksessa keskeisesti, niitä toistetaan useammalla sivulla ja useammassa kohtauksessa.

Tutkielmani etenee siten, että esittelen ensin intertekstuaalisuutta lyhyesti, jonka jälkeen tarkennan sen alakäsitteitä subteksti ja sitaatti. Tämän jälkeen siirryn analysoimaan teoksen sitaatteja, niiden takaa avautuvia runoja, sekä runojen ja *Kuokkamummon* suhdetta. Lopuksi pohdin vielä mahdollisia suuntia, joihin tutkimusta voisi jatkaa.

2. INTERTEKSTUAALISUUS, SUBTEKSTI JA SITAATTI

Intertekstuaalisuus on vuosien saatossa saanut monia merkityksiä ja sitä on käytetty ”teoreettisena käsitteenä ja metodologisena työkaluna” (Makkonen 1991, 10). Intertekstuaalisuus-käsitteen luonut Julia Kristeva perusti pohdintansa Mihail Bahtinin ajatteluun ja kuvasi käsitteellä tekstejä ”sitaattien mosaiikiksi”, jolloin vanhat tekstit saavat erilaisia merkityksiä uusista teksteistä ja uusia tekstejä on taas syytä tarkastella vanhojen tekstien läpi (Vuorikuru 2012, 25). Kristevan ”teksti” voidaan kuitenkin nähdä tarkoittavan kirjallisen tekstin sijaan ”kulttuuria” ja ”kulttuurisia käytänteitä”, joka johti jälkistrukturalistisiin intertekstuaalisuuskäsityksiin, jotka taas kytkeytyvät tiiviisti semiotiikkaan ja filosofiaan. Nämä käsitykset painottavat sitaattien anonyymiutta ja jäljittelemättömyyttä. (ibid., 26.) Kirjallisuudentutkimuksessa intertekstuaaliset teoriat taas näkevät tekstien välisten elementtien ja rakenteiden tunnistamisen ja määrittelemisen mahdolliseksi. Juuri näitä tekstien välisiä elementtejä omakin tutkimukseni tarkastelee ja tähän analysointiin käytän Kiril Taranovsikin metodia.

Kiril Taranovski käytti käsitettä subteksti analysoidessaan Osip Mandelštamin runoja. Käsite ei ollut uusi, mutta juuri Taranovskin tekemien erottelujen jälkeen subteksti sai laajemmin kannatusta ja sen pohjalta alettiin tekemään muitakin tutkimuksia. (Tammi 1991, 60-61.) Subtekstillä tarkoitetaan vanhempaa tekstiä, joka jollakin tavalla tulee esiin uudemmasta tekstistä ja Taranovski on eritellyt neljä tapaa, joilla tätä yhteyttä voidaan kuvata:

1. subteksti voi toimia yksinkertaisena impulssina uuden tekstin luomiselle
2. subteksti voi lainata rytmisen kuvionsa ja äänteensä uudelle tekstille
3. subteksti voi tukea ja paljastaa myöhemmän tekstin sisältöä ja
4. teksti voi käsitellä subtekstiä poleemisesti. (Taranovski 1976, 18 [suom. Vuorikuru].)

Pekka Tammi, joka on suomalaisessa kirjallisuudentutkimuksessa esitellyt Taranovskin metodia, huomauttaa, että kohdat 1 ja 2 liittyvät enemmän tekstin syntymisen tapoihin ja tällöin tutkimus on vaarassa suistua kirjailijan ”lähteiden” etsimiseen, eikä niinkään tekstien tulkintaan, joita kohdat 3 ja 4 kuvaavat (Tammi 1991, 66). Vaikka Taranovski itse pyrki löytämään enemmän kirjoitusstrategiaa Mandelštamin runoille, on metodista muodostettavissa yleisempi tulkinnan

malli, jota voidaan käyttää, ja onkin käytetty, erilaisten kaunokirjallisten tekstien tulkinnassa (ibid., 62). Tammi huomauttaa, että Taranovskin metodia käyttäessä, on syytä muistaa kaksi tärkeätä huomiota: a) ei riitä, että kytkentä kahden tekstin välillä todetaan, vaan on tarkasteltava subtekstiä kokonaisuudessaan ja huomioida relevantit kytkennät ja b) subteksti voi kytkeytyä suurempiin tekstikokonaisuuksiin, esimerkiksi kirjailijan koko tuotantoon (1991, 67-69). Tässä tutkimuksessa rajaan nämä kytkennät koskemaan vain mainittuja Eeva-Liisa Mannerin runoja, enkä lähde etsimään merkityksiä esimerkiksi koko *Tämä matka* -runokokoelmasta, sillä se paisuttaisi tämän tutkimuksen liian laajaksi.

Sitaatti on yksi intertekstuaalisuuden alakäsitteistä, vaikka onkin tutkimuksessa ollut käytössä jo ennen kattokäsitettään. Sitaatti on suora tai lähes sanatarkka lainaus toisesta tekstistä. (Vuorikuru 2012, 34-35.) Sitaatit voivat ilmetä tekstissä eksplisiittisesti tai implisiittisesti: tekstissä voi olla selkeästi merkittynä, kun sitaatti aloitetaan tai sen tekijä voidaan suoraan kertoa (explicit) tai sitaatti voidaan korostaa tekstuaalisilla keinoilla, esimerkiksi typografisilla muotoilulla (implicit) (Plett 1991, 12). Kolmas vaihtoehto näille on täysin merkaamaton ja korostamaton sitaatti (non-existent), joka vain on upotettu tekstiin (ibid. 12). Myös Tammi (1991, 75) on eritellyt erilaisia tapoja viitata aikaisempaan tekstiin, pohjaten nämä tyypittelynsä Taranovskin ja hänen seuraajiensa tutkimuksiin. Omassa tutkimuksessani merkityksellisimmäksi osoittautuvat Tammen tyyppi I eli suora nimeäminen, jolloin tekstissä mainitaan teoksen, kirjailijan tai henkilöihahmon nimi (ibid. 1991, 76), sekä tyyppi II eli sitaatti, jolloin subtekstistä lainattu osa edustaa subtekstiä kokonaisuudessaan (ibid. 1991, 78).

Väitöskirjassaan Tuomo Lahdelma (1986, 28) niin ikään käyttää Taranovskin metodia ja käsittelee alluusion käsitettä, jonka sisään hän laskee myös sitaatin. Hän erottelee kielellisestä kommunikaatiosta ilmauksen (merkityksen kantaja) ja sisällön (merkityksen), täsmentää näiden viittaavan sanataiteessa teoksen todellisuuteen, eikä aktuaaliseen maailmaan. Kun tämä ilmaisu ilmaantuu jossakin uudessa yhteydessä, esimerkiksi sitaattina uudessa tekstissä, se samalla viitatessaan uuden tekstin sisältöön myös viittaa aiempaan tekstiin (Lahdelma 1986, 23). Hän myös huomioi, ettei alluusio liitä ilmaukseensa samaa sisältöä kuin subtekstissä, vaan saa lukijan liittämään toisia merkityksiä subtekstiin (ibid., 25).

Omassa tutkimuksessani *Kuokkamummon* subteksteinä toimivat siis Eeva-Liisa Mannerin runot. Kuten tutkimuksessani tulen esittämään, runojen sitaatit ovat niin eksplisiittisesti, kuin myös

implisiittisesti esillä tekstissä, eli joko ne mainitaan runoiksi, joille annetaan myös tekijän nimi tai ne ovat typografisesti korostettuja, tässä tapauksessa kursivoituja.

Seuraavaksi siirryn analysoimaan ”Assimilaatio” runon merkityksiä, aluksi kuitenkin taustoittaen *Kuokkamummon* tarinaa.

3. ”ASSIMILAATIO”

Teoksen näkökulma vaihtelee pääasiallisesti kahden hahmon välillä, Maisa Riipisen ja Samuel Aution. Molemmat henkilöahmot ovat aikuisiällä palanneet lapsuutensa maisemiin, Porvooseen, Suvikylän kaupunginosaan. Samuel on palannut hoitamaan isänsä kuoleman jälkeisiä toimia ja Maisa osin tutkimuksensa takia, osin Samuelin katoamisen takia. Lisäksi teoksessa keskeisessä roolissa on myös Amerikasta Vaasan Suvikylään muuttanut Julia, jonka intohimona on videokuvaaminen. Hänen ja Samuelin välille kehittyy suhde heidän ollessa teinejä, mutta tämän suhteen katkaisee Julian mystinen katoaminen. Tapahtumapaikkoina toimivat niin Suvikylän kerrostalolähiö, sekä sen läheisyydessä sijaitseva Bondorffien merenrantahuvila, jonka lähiöstä erottaa metsäosuus. Kuokkamummon legenda, jota teoksen nuoriso pitää yllä, johtaa juurikin Bondorffien huvilalle, josta teoksen aikana löydetään mielipuolisia ja omituisia ihmisiä, jotka vartioivat huvilan kellareissa lymyävää hirviötä. Tutkielmassani keskityn Samuelin näkökulmasta kerrottuun tarinaan, sillä hänen kauttaan teokseen liitetään ja hänen läsnä ollessaan teoksessa esiintyy Mannerin runot.

Runositaatit ovat korostettuja kahdella tapaa. Ne esitetään teoksessa kursivoituna ja sitaattien jälkeen käy usein ilmi, Samuelin sisäisen äänen kautta, että kyseessä on jostakin runosta lainattu sitaatti. Teoksessa tällöin joko mainitaan runon kirjoittaja: ”Eeva-Liisa Manneria. Runokokoelman nimi oli Kirjoitettu kivi.” (*Kuokkamummo*, tästä eteenpäin KM, 74-75) tai pelkästään todetaan, että kyseessä on runo: ”Samuel tunnisti kaiken. Hahmon, äänen, runon.” (KM, 168).

Ensimmäisessä sitaatissa lainataan säe runosta ”Assimilaatio”. Samuel on juuri saapunut kuolleen isänsä asuntoon, omaan lapsuuden kotiinsa. Hetken päästä Samuel kuulee asunnon ovikellon soivan ja jättäessään avaamatta ovea, postiluukusta kuiskataan ”Näytän sinulle tien” (KM, 47). Hieman myöhemmin lukija saa vihjeen lauseen kuulumisesta johonkin toiseen yhteyteen ”Näytän sinulle tien. / Samuel tiesi, miten se jatkui. Hän tiesi tietävänsä, mutta kieltäytyi ajattelemasta” (KM, 48). Vielä myöhemmin, Samuel itse jatkaa runoa eteenpäin ”... jota olen mennyt’, Samuel täydensi.” (KM, 74) ”Jos tulisit jonain päivänä takaisin etsimään minua.” (KM, 75).

”Assimilaatio” -runon sitaateille, tulkitessa ne sellaisinaan, voidaan antaa kaksi merkitystä. Runossa voi selkeästi havaita runon minän ja havaita runon osoitetuksi jollekulle. Tuon runon minän voi tulkita Juliaksi, Samuelin lapsuuden ystäväksi, jolloin ”jos tulisit jonain päivänä takaisin etsimään minua” voidaan tulkita tarkoittavan Julian saaneen tietää Samuelin palanneen lapsuutensa maisemiin, jossa Julian katoaminen tapahtui. Julia tahtoo näyttää Samuelille tien, jota on mennyt,

johdattaakseen Samuelin takaisin luokseen, ja tämä on juuri se mitä Samuel itsekin aavistaa kuultuaan runosta vain ensimmäisen säkeen, mutta tuntiessaan sen jatkon. Tähän liittyy sitaatin toinen merkitys. Kertoessaan runon kirjoittajan, kokoelman nimen ja kuvaillessaan sen ulkonäköä, Samuel voidaan päätellä Eeva-Liisa Mannerin runouden tuntijaksi. Kuten myöhemmin selviää, myös Julia on tästä tietoinen ja hänen voidaan katsoa antaneen Samuelille ”Assimilaatio”-runon alkusäe viestinä tarkoituksellisesti. Tällaisen oppineisuuden tai sivistyneisyyden osoitus voi olla siis yksi subtekstin tehtävä teoksessa, kuten esimerkiksi Lahdelmakin (1986, 34) analysoi Henry Fieldingin teoksesta. Plett on myös jaotellut sitaattien tehtäviä ja yksi näistä onkin oppineisuuden osoitus (erudite quotation) (1991, 34). Tämä ei kuitenkaan ole vielä intertekstuaalista tulkintaa, eikä suhteiden analysointia, vaan hahmonrakennusta. Mannerin runoutta tietämätön lukija voi ymmärtää tämän kaiken suoraan tekstistä.

Teos ilmaisee suoraan siis oman subtekstinsä, Mannerin runon Kirjoitettu kivi -kokoelmasta ja tulkintani mukaan Kuokkamummo toteuttaa Taranovskin jaottelun kolmatta muotoa eli aiempi teksti tukee ja paljastaa myöhemmän tekstin sisältöä (Taranovski, 1976, 18). Teoksen tapa lainata materiaalia edustaa Tammen jaottelun kahta eri tyyppiä: suoraa nimeämistä (1991, 76) ja suoraa sitaattia (1991, 78). Suoraa sitaattia ”Assimilaatio”-runosta käyttäessään teos muuntaa runon merkityksen itselleen sopivaksi, käyttäen sitä kahden henkilöhahmon välisenä viestinä ja Samuelin oppineisuuden osoituksena. Jotta saisimme selville runon intertekstuaalisen suhteen Kuokkamummoon, on sitä tarkasteltava kokonaisuudessaan. Seuraavaksi tarkastelen runoa yksinään, jonka jälkeen tulkitsen runoa kokonaisuudessaan *Kuokkamummon* kehyksessä.

”Assimilaatio” runossa runon minä puhuttelee lukijaa tai jotakuta muuta, ja se vaikuttaa viestiltä, joka on jätetty jonkun runon minää seuraavan löydettäväksi. Runon minä suorastaan toivoo häntä seurattavan, toistaessaan kahdesti ”jos tulisit” (KK, 27) kolmannella ja neljännellä säkeellä. Seuratessa tätä tietä, runon minä tahtoo lukijan näkevän kaiken muuttuvan ”vaatimattommaksi ja primitiivisemmäksi” (KK, 27), jonka jälkeen saavutaan pehmeälle, hämyiselle ja lämpimämmälle seudulle. Täältä ei kuitenkaan ole enää löydettävissä sitä tuttua, joka runon minä joskus oli, vaan hän on muuttunut, omien sanojensa mukaan metsäksi. Runon teemaksi paljastuukin tulkintani mukaan muutos, joka tapahtuu matkan, ajan ja ympäristön vaikutuksesta. Runon nimi, assimilatio, viittaa myös muutokseen, joka tapahtuu samankaltaistumisen, mukautumisen tai sulautumisen myötä (Tieteen termipankki). Ihminen on muuttuva ja mukautuvainen, ja erilaiset tapahtumat, kuten matka tai ympäristön vaihdos käynnistävät ja synnyttävät erilaisia muutoksia meissä, usein

pakostakin. Runossa viitataan muutokseen, joka on syntynyt matkan ja elinympäristön muutoksella ajan kuluessa ja tämä muutos on myös havaittavissa ulospäin: ennen niin tuttu ja läheinen on saattanut muuttua aivan erilaiseksi kuin oli havaitsijan silmissä, tunnistamattomaksi.

Tarkastellessa runoa vasten *Kuokkamummoa* huomio kiinnittyy kolmannen säkeistön viimeiseen termiin "... sielun aakkoset" (KK, 27). Henkilöt, jotka ovat vahtineet Bondorffien huvilan alla olevaa hirviötä, aikaisempi vartija Siiri ja hänen jälkeensä vartijoiksi teoksen loppusivuilla paljastuvat Julia ja Samuel, puhuvat hirviöstä sieluna: "'Säkin haluat varmasti nähdä sen?' 'Ai minkä' Samuel kysyi 'Mun sielun.'" (KM, 229), "'Se on kuin sielu. Se vaihtaa väriä, kun se säikähtää'" (KM, 313). Runon minä kysyy "näetkö miten kaikki siirtyy hiukan joka hetki / ja tulee vaatimattommaksi ja primitiivisemmäksi" (KK, 27) jonka jälkeen sielun aakkoset rinnastetaan "kuin lasten piirtämät kuvat / tai alkeelliset eläimet" (KK, 27). Kuten runossa, myös *Kuokkamummo*ssa henkilöt, jotka vahtivat Bondorffien huvilaa ja sen alla olevaa salaisuutta, muuttuvat primitiivisemmiksi, yksinkertaisimmiksi ja vaikuttavat järkensä menettäneiltä, lasten kaltaisilta. Heidän elämänsä tulee vain yksi tehtävä ja se on hirviön, heidän sielunsa suojeleminen, joka antaa heidän koko elämälleen uuden tarkoituksen, uuden aakkoston, jonka pohjalta toimia. Runon viimeiset kaksi säettä "mutta silloin minä en ole enää minä, / vaan metsä." (KK, 27) kertovat Julian muuttuneen tuntemattomaksi ja vaaralliseksi, kuin synkäksi metsäksi, joka Bondorffienkin huvilaa suojaa. Metsän voi tulkita synkäksi ja vaaralliseksi, nimittäin sen läpi johtavan polun toisessa päässä on pääsy saarelle ja pelätylle huvilalle ja toisessa päässä on puu, lehmus, jonka lehdettömien oksien kuvaillaan muistuttavan lonkeroita (KM, 101). Mustekala ja muut meren elävät liittyvät vahvasti huvilaan ja sen alla piilevään salaisuuteen, tätä yhteyttä avaan tarkemmin seuraavassa luvussa. Mustekalapuu toimii kuitenkin ikään kuin merkinä, että jo metsä Bondorffien huvilan ympärillä on vaarallista aluetta.

Runo korostaa siis sitä, mitä Samuelille ja Julialle tapahtuu, heidän muutostaan ja sen pakollisuutta; muutosta, joka tapahtuu ympäristön, matkan ja tapahtumien vuoksi. Kuten runon minä, myös he kulkevat matkan, joka muuttaa heitä ja jonka lopussa he assimiloituvat, eli sulautuvat ja mukautuvat uuteen ympäristöön. Julian päätyessä ensin huvilan vartijaksi, tahtoo hän myös Samuelin mukaansa ja tahtoo tämän näkevän asiat niin kuin hän, vaatimattomasti ja primitiivisesti. Heidän on jätettävä vanhat elämänsä taakseen ja muututtava uuden ympäristönsä mukaisiksi, halusivat sitä tai eivät.

Runon muutosteema tukee myös huvilan muutoksen tekevää voimaa. Kaikki henkilöhahmot, jotka huvilan kanssa joutuvat tekemisiin, kokevat jonkin, usein ikävän, muutoksen elämässään: Julia ja

Samuel jäävät huvilan vartijoiksi, Maisa kokee talossa traumaattisia tapahtumia toistamiseen, Maisan tutkimuksia valvova professori saa surmansa (KM, 256) ja kirjan lopussa huvilaan saapuva mystinen Tarkastaja-hahmo kohtaa loppunsa (KM, 315)

”Assimilaatio”-runon suhdetta *Kuokkamummoon* voisi vielä tulkita Taranovskin (18, 1976) metodin neljännellä tavalla, jolla teksti voi käsitellä subtekstiään, nimittäin poleemisesti. Muutos, joka on teemana runossa ja tapahtuu *Kuokkamummon* henkilöahmoille ei kuitenkaan kosketa Bondorffien huvilaa. Teoksessa painotetaan, kuinka legenda kuokkaa kantavasta mummosta ja huvilan kauhuista on ollut olemassa jo vuosikymmeniä. Huvila on myös ollut virkavallan suojelemana. Teoksen lopussa on lyhyt kohta, jossa näkökulma vaihtuu mystiseen Tarkastaja-hahmoon, jonka sisäinen monologi paljastaa lukijalle, että paikkaa on vaihdettu jo vuosikymmeniä ylemmänkin tahon puolesta, ja sen halutaan pysyvän sellaisena kuin se on (KM, 310). Vain huvilan vartijat vaihtuvat. Huvila voisi näin tulkita pysyväksi pahaksi, joka ei muutu eikä katoa, jolloin se on päinvastainen runon teemaan muutoksen pakollisuudesta.

Sitaatille voisi antaa vielä yhden merkityksen. Tuomas Juntunen (2008, 17) on tutkinut Juha Seppälän tuotantoa intertekstuaalisin menetelmin ja kutsuu väitöskirjassaan tekstin rakentumiseen ja sen tulkintaprosessiin suuntautuvia viittauksia ”upotuksiksi”. Tällaisen upotuksen Juntunen tulkitsee Seppälän ”Taivaanranta”-novellin loppukohtaukseen, jossa toinen novellin päähenkilöistä alkaa käydä läpi mahdollisesti itsemurhan tehneen toisen henkilöahmon muistiinpanoja. Juntusen mukaan tämä on vihjeenä myös lukijalle tarkastella tarinaa uudelleen ja löytämään kuolleen henkilöahmon mysteerin ratkaisua, nimenomaan tarinan alluusioiden kautta (2008, 25). *Kuokkamummossa*, Samuelin itse jatkaessa runoa, josta sai aluksi vain lyhyen säkeen, voisi tulkita tällaiseksi upotukseksi ja vihjeeksi lukijalle jatkaa ja tarkastella sitaatteja itsekin lisää. Tämä vihje motivoi tutkimustanikin, ja siirryn seuraavaksi tarkastelemaan ja analysoimaan toista Mannerin runoa.

4. ”TEEN ELÄMÄSTÄNI RUNON”

Mannerin runoa ”Teen elämästäni runon” lainataan *Kuokkamummossa* kahdessa kohtauksessa. Toisin kuin ”Assimilaation” kohdalla, tätä sitaattia ei yhdistetä Manneriin. Ensimmäisen kerran runo esiintyy Samuelin saapuesssa kolmatta kertaa, nyt aikuisena, Bondorffien huvilaan. Samuel löytää eräästä huvilan huoneista television, jossa näkee ja kuulee Julian lausuvan runon säkeitä:

Uiskennella jumalan pinnalla kevyt... [--] ...valittu hetki... [--] ...jumalan kylmien silmien pinnalla...
 [--] ...jotka eivät valvo...” (KM, 167)

Samuelin kerrotaan tunnistavan niin hahmon, tämän äänen kuin runonkin, jolloin myös lukijalle varmistuu, että kyseessä on sitaatti. Samuelin ilmoituksen lisäksi, lukija on saattanut päätellä runon sitaatiksi sen typografisen eroavuuden, eli kursiviin käytöstä, sekä tyyllillisen poikkeavuuden takia (Plett 1991, 11-12). Runo kuullaan vielä alluusiomaisena kaikuna, hetken päästä siitä, kun Samuel oli kuullut runon videolta:

”Samuel sanoi naisen nimen, vaikkei olisi halunnut sanoa. Paleltuvan miehen kuiskaus. Miehen, joka hytisi Jumalan kylmien silmien alla.” (KM, 168).

Nainen, jota Samuel ajattelee Jumalana, on Julia, joka jäi vangiksi Bondorffien huvilaan teini-ikäisenä, Samuelin onnistuttua pakenemaan. Tämä on viimeinen hetki, kun tarinaa kerrotaan aikuisen Samuelin näkökulmasta.

Runon sitaatin esiintyessä *Kuokkamummossa* toisen kerran on tarinan ajassa siirrytty takaisin Samuelin nuoruuteen. Samuel on juuri paennut Bondorffien huvilalta, vierailtuaan siellä ensimmäistä kertaa. Hän on juossut takaisin kotikerrostalonsa pihaan, jossa hän pysähtyy ja ajattelee sitaattia ”Teen elämästäni runon” -runosta: ”Uidaan jumalan kylmien silmien päällä ikuisesti.” (KM, 234). Jälleen sitaatti on typografisesti sekä tyyllillisesti erottuva ja tämän lisäksi jo toista kertaa käytössä. Tällä kertaa sitaattia ei ole osoitettu Samuelille, vaan hän ajattelee sen itse. Hän on vajonnut polvilleen pihan hiekkalaatikkoon ja katsellessaan romahtaneiden hiekkakakkujen muodostamaa kaupunkia, hän toivoo elävänsä Julian kanssa tässä yksinkertaisessa hiekkakaupungissa. Seuraavaksi teen tulkinnan Mannerin runosta yksinään, jonka jälkeen tarkastelen sitä yhdessä *Kuokkamummon* kanssa.

”Teen elämästäni runon” on runo, jota ei ole nimetty, vaan sitä kutsutaan konventionaalisesti sen ensisäkeellä. Kuten sen ensisäkeestäkin voi päätellä, on runo hyvin metalyyrinen ja se kertoo runouden tekemisestä ja siitä pakosta, jolla runoilija työtään tekee. Heti toisessa säkeessä kerrotaan kuinka ”runo on ainoa tapa elää ja ainoa tapa kuolla” (TM, 59). Runous vie äärettömyyteen ja uimaan Jumalan pinnalle ja Jumalan silmiin, tämä tapahtuen kuitenkin ”haltioituneen välinpitämättömästi” (TM, 59). Runous synnyttää siis haltioituneen tunteen yhtymisestä tai yhteydestä suurempaan voimaan, jonka ääressä on kuitenkin kyttävä tyyneyteen. Runon jumala tai jumalat eivät estele runoilijaa, vaan vain yksinkertaisesti tarkastelevat ja sallivat kaiken. Runon säkeissä 10-12 kerrotaan näiden jumalien suojelevan skorpionia, käärmettä ja mustekalaa ”joita ihmiset vihaavat, sekoittaen himoihinsa / nämä muodot” (TM, 59). Tämän voi tulkita kuvastavan, ettei runoilijalla ole tabuja, vaan hänen on kirjoitettava vaikeistakin ja inhottavistakin asioista, kuten estämättömistä himoista. Runon kolmas säkeistö jatkaa runoilijan kuvailua: hänen uskontonaan toimii uteliaisuus, hän vaeltaa skorpionin, kalojen ja kauriin huoneissa ja on kuin lintu, leijailien matkansa tuulessa, vapaana.

Runon teemaksi nousee siis runoilija ja hänen runoutensa, se pakko, jolla hän kirjoittaa, mutta samalla myös sen palkinto: yhtyminen johonkin suurempaan ja se harmonia, jonka vallassa runous syntyy. Uteliaisuus on se palava voima, joka ajaa runoilijan työhönsä, tutkimaan elämää niin kaukaisesta näkökulmasta, mihin viittaa eri eläimin nimetyt tähtikuviot (kalat, skorpioni ja kauris), kuin myös läheltä, leijaillemalla lähemmäksi ja kirjoittamaan siitä. Runoilijan työtä kuvataan matkana, jolloin se yhdistyy myös ”Assimilaatio”-runon teemaan matkasta muutoksen tekijänä.

Kuka tai mikä on runossa ja teoksessa mainittu jumala? Tulkitsisin, että Samuel ei tarkoita kristinuskon Jumalaa, vaikka nimi kirjoitetaankin *Kuokkamummossa* erisnimenä. Samuel viittaa jonkinlaiseen kaiken näkevään entiteettiin, joka on yhteydessä niin saareen, huvilan alla elävään olioon ja joka lopulta saavuttaa myös Julian, tämän muuttuessa saaren huvilan vartijaksi. Tämä liittyy Samuelin itse luomaan mytologiaan, jota tarkastelen tässä luvussa myöhemmin. Jumalasta kirjoittaessani tarkoitan siis Samuelin mielessä syntyneitä ajatuksia jostakin suuremmasta voimasta, joka on yhteydessä Bondorffien saareen.

Tarkastellessa runoa *Kuokkamummon* kanssa, tulkitsisin että runon minä, runoilija, on kuten Samuel. Kuten olen jo aiemmin todennut, teoksen Manner-sitaatit käsitellään ja tuodaan teokseen Samuelin kautta. Hän on salaa ylpeä omasta kiinnostuksestaan ja oppineisuudestaan runojen tuntijana ja uskaltautuu Juliallekin jakamaan intohimonsa. Samuel menee jopa niin pitkälle

runouden harrastuksessaan, että alkaa itsekkin miettimään runojen kirjoittamista. Samuel voidaan näin tulkita runoilijaksi.

Liitettäessä Mannerin runo Samuelin hahmoon, voidaan tehdä kaksi selkeätä yhteyttä: runon minän ehdottomuus runouteen ja runossa mainittu ainoa uskontonsa ”uteliaisuus”. Runon ensimmäiset säkeet tuovat runon minän pakonomaisen suhtautumisen runoon: ”Teen elämästäni runon, runosta elämän, / runo on tapa elää ja ainoa tapa kuolla / haltioituneen välinpitämättömästi” (TM, 59). Ensimmäisen säkeistön voi tulkita kuvailevan tätä tapaa elää runoudessa: ”liukua äärettömyyteen, uiskennella / Jumalan pinnalla kevyt valittu hetki, / Jumalan kylmien silmien pinnalla” (TM, 59). Samuelin voi siis tulkita runon minäksi. Hänen runoustuntemuksensa tulee esiin monesti ja hän itse liittyy runollisia ilmauksia, ja kuten on huomattu, myös lainaa runoja erilaisiin hetkiin ja kuvailee niillä tunteitaan, kuten hän tekee hiekkalaatikon luona, paettuaan Bondorffien huvilalta. Myös hetki, kun Samuel on aikuisena huvilalla, Julian edessä makaamassa avuttomana, olettaessaan elävänsä viimeisiä hetkiään, hän liittyy mielessään tilanteeseen runon ilmaisuja, rauhallisesti, kuin hyväksyneenä kohtalonsa tai kuten runossa kuvaillaan tapaa kuolla haltioituneen välinpitämättömästi, jolloin myös runo on ainoa tapa kuolla Samuelille. Tällöin myös ympyrä sulkeutuu, kun Samuelin lukemat runot toistuvat hänen viimeisinä hetkinään Julian lausumina nauhoitteelta ja valtaavat Samuelin viimeiset ajatukset.

Toinen huomio runosta, Samuelin yhteys runon minän uskontoon ”uteliaisuus”, voidaan tulkita syyksi, miksi Samuel päättää palata Suvikylään, vaikka oli jo tehnyt päätöksen lähteä. Hän pysähtyi huoltoasemalle kahville ja näkee siellä naisen (KM 68), jota eivät muut huoltoasemalla olijat näe. Nainen on siis Samuelin mielikuvitusta, harhanäky, joka puhuu hänelle, muistuttaen Samuelia huvilasta, Juliasta ja kaikesta siitä, mikä Samuelia oli jättänyt nuorena taakseen lähtiessään Suvikylästä. Samuelin lähdettyä huoltoasemalta, hän päättää kääntyä takaisin Suvikylää kohti. Lähtiessään ajamaan, hän soittaa vaimolleen palaavansa vasta myöhemmin (KM, 74). Huoltoaseman naista voikin pitää Samuelin uteliaisuuden ilmentymänä.

Runon minä ”tunnustaa yhtä uskontoa: Uteliaisuutta” (TM, 59). Juuri tämä syvältä kumpuava uteliaisuus siihen, mitä kaiken taustalla on, ajaa Samuelin palaamaan. Runous, josta runossa puhutaan, rinnastuu samalla niin Samuelin intohmoon runoja kohtaan, kuin uteliaisuuteen saada selville, mikä on Bondorffien huvilan salaisuus. Samuel tuntee olevansa arjessaan onneton, hän esimerkiksi ajattelee pettävänsä vaimoaan kollegansa kanssa (KM, 41). Samuel on siis kyllästynyt

työ- ja perhearkeensa. Hän jättää perheensä, jota kohtaan hänellä on muodostunut ristiriitaisia tunteita ja lähtee selvittämään, mitä Suvikylässä tapahtui ja ennen kaikkea, mitä Julialle tapahtui. ”Teen elämästäni runon” runominä tahtoo ”vaeltaa kalojen, skorpionin ja kauriin huoneet” (TM, 59), sekä elää linnun lailla vapaana leijailien: ”lainata linnulta mieliteko ja matka / ja leijaila alas” (TM, 59). Matka, jonka hän tekee lapsuutensa maisemiin, voidaan tulkita leijailuksi alas, seikkailuksi, joka eroaa arjesta, takaisin sinne, missä Samuel koki ensirakkautensa ja aikaan, jolloin runo oli hänelle ainoa tapa elää ja kuolla.

Runossa esiintyvät jumalan silmät voi tulkita tarkoittavan saarta, jolla Bondorffien huvila sijaitsee, sekä kuuta. Samuel kertoo Julialle tarinan, jonka mukaan kuun vasen silmä syntyi, kun kuun irrotessa Maasta Bondorffien saari ei suostunut irttoamaan ja jätti kuuhun näin kraatterin, joka muodostaa kahden muun kraatterin kanssa kasvot kuulle. Samuelin tarinan mukaan myös kuokkamummo sekä ”... joku otus, joka olisi kuulunut kuuhun.” (KM, 143) jäivät Maahan. Samuel siis muotoilee kuulle mytologian, jossa kuulla on jonkinlaisia voimia, jotka ovat käsityksemme ulkopuolella ja niistä voimista osa on jäänyt maahan. Kuuhun ja sen kasvoihin viitataan muutamaankin otteeseen Samuelin toimesta, esimerkiksi kohtauksessa, jossa Samuel haaveilee elämisestä hiekkakaupungissa, jolloin sitaattikin on toistamiseen esillä. Kuu toimii tällöin osana saarta, tarkkailijana, joka seuraa Samuelia, kuten runossa jumalan silmät seuraavat runoilijaa. Kuten runossa uidaan jumalan silmissä, voidaan saari tapahtumapaikkana rinnastaa tähän runon kohtaan. Voidaan siis perustellusti yhdistää sitaatin ’jumalan silmät’ ja Bondorffien saari kuun Maahan jääneenä silmänä, jossa huvilan ja hirviön vartijat toimivat ikuisesti. Tällöin voidaan kiinnittää huomio myös runon toisen säkeistön kolmanteen säkeeseen: ”suojelevat skorpionia, käärmettä, mustekalaa” (TM, 59). Huvilan kellarissa olevaa hirviötä kuvataan jonkinlaisena merellisenä oliona. Maisan selvittäessä Suvikylän ja huvilan historiaa, hän saa kuulla iäkkäältä leskeltä Carl von Bondorffin etsineen merihirviötä Pohjanlahdelta. Lesken mukaan Carlin vaimo Regina taas kertoi saaneensa kyseisen hirviön vangikseen huvilan kellariin (KM, 187-189). Myös Samuel ja Julia saavat kuulla huvilan lähellä asuvalta Helgeltä merihirviöstä. Tämä näyttää heille kuvaa, jossa kuvaillaan olevan 15 metrinen otus, jolla on lonkerot ja nokka (KM, 202-203). Tällöin runossa mainitut jumalan vartioimat eläimet voi tulkita kuvaukseksi merihirviöstä, joka *Kuokkamummossa* mainitaan. Teoksessa annetaan lukijan ymmärtää, että kellarissa on jotakin suurta, mutta sen todellista olomuotoa ei milloinkaan kuvailla. Tällä tavoin runo tukee kuvallisestikin *Kuokkamummon* tarinaa. Kohtauksen, jossa runon sitaatti toistuu, kun Samuel on huvilalta paenneena polvistunut

hiekkalaatikon ja toivoisi elävänsä jossain muualla, kenties Julian kanssa hiekkalaatikon hiekkakakkukaupungissa hymyilevän kuun alla (KM, 234), voi tulkita alluusiona juonellisesti teoksen aiemmasta kohtauksesta, jossa Samuel makaa aikuisena Julian silmien alla. Hiekkalaatikon luona jumalan silmät ovatkin kuun katse, samaisen kuun, josta huvilan saarikin on lähtöisin, jolloin Samuel olisi yhä tarkkailun alaisena.

Julian joutuessa vartijaksi huvilaan, voi hänet nähdä tulevan osaksi saarta, osaksi kuusta maahan jäänyttä silmää. 'Jumalan silmät' voi siis tulkita viittaavan myös Juliaan – kuten Samuelkin rinnastaa Julian runon jumalaan – ja tämän videokameraan. Läpi tarinan, Julia kantaa aina mukanaan videokameraa ja kuvaa lähes kaikkea mahdollista, mitä hän ja Samuel tekevät. Videokameraa ja sen nauhoittamisesta kertova punainen led-valo yhdistetäänkin Julian silmiksi, molemmissa kohtauksissa joissa 'jumalan silmät' sitaattikin ilmenee: "Tuijotti vain yhdellä ainoalla hohtavalla silmällään. Pään oikealla puolella oleva punainen piste." (KM, 168) ja "[Julia:] 'Sano se vielä kerran. Kameralle.' / Samuel katsoi punaista pistettä, vaikka olisi pitänyt katsoa linssiä." (KM, 234). Julia, jota voisi Samuelin muusanakin pitää, on siis Samuelille jumala, joka tarkkailee kaikkea videokameransa linssin läpi. Linssi ja punainen led-valo ovat ne silmät "jotka eivät itke, eivät valvo, eivät muodosta mielipiteitä, / katsovat kiintymättä ja myöntävät kaiken" (TM, 59). Myös Samuelin isänsä jäämistöstä löytämä videokasetti, jossa on kuvaa hänestä ja Juliasta, muodostaa Samuelin mielessä kasvot, kasetin valkoisten kelojen toimiessa kasetin silminä (KM, 75). Julian ja tämän videokameran katse löytävätkin siis Samuelin heti, kun hän aikuisena palaa Suvikylään.

Oli katse sitten kuun, Julian tai videokasetin, on Samuel aina tarkkailun alaisena. Kuten runossa, jossa runous on jumalan silmissä uimista ja tämän katseen alla toimimista, on Samuelkin katseen alaisena aina. Vaikka runous onkin Samuelille todella läsnä Suvikylässä, kuvastaa runon uskonto uteliaisuus ja runous Samuelin pakkoa selvittää Bondorffien saaren arvoitus. Saari itsessään on Samuelille siis jumala tai ainakin osa sitä; jumala, joka tarkkailee häntä kuun, videokameran ja Julian kautta.

Runon teema runoilijan tahdosta ja tarpeesta tehdä runouttaan tukee *Kuokkamummon* tarinaa. Samuelin jättäessä Suvikylän ja runouden taakseen, hänestä tulee onneton aikuinen, mutta välittömästi palatessaan lapsuutensa maisemiin, myös runous astuu välittömästi takaisin hänen elämäänsä. Uteliaisuus nousee uudelleen hänen uskonnokseen. Voikin tulkita, että Samuelin joutuessa huvilalle vartijaksi yhdessä Julian kanssa, joka hänet innoitti lähes tulemaan runoilijaksi,

Samuel kulki läpi sen matkan, tehden täyden ympyrän, joka hänen olikin kuulunut runojen myötä kulkea. Kun Julia jäi huvilalle teini-ikäisenä, oli kohtaloa, että myös Samuel sinne päätyi, takaisin jumalansa silmien alle.

Runon voi myös nähdä kertovan Samuelin ja Julian motivaatioista. Jos runon teemaa laajentaa runoudesta taiteeseen ylipäättään, niin voisi tulkita Samuelin runouden lisäksi myös Julian kokevan pakottavaa tarvetta tehdä taidettaan videokamerallaan. Se on Julian mukana lähes joka kohtauksessa, myös tämän toimiessa vielä huvilan vartijanakin. Nämä taiteelliset intohimot vaihtuvat, kun he saavat tehtäväkseen huvilan vartioinnin, jolloin siitä tulee heille ainoa tapa elää ja kuolla.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Edellisissä luvuissa analysoin ja tarkastelin *Kuokkamummo*-romaanin ja runojen ”Assimilaatio”- sekä ”Teen elämästäni runon” välisiä intertekstuaalisia suhteita. Osoitin Taranovskin metodia käyttäen, että runot, joista teokseen oli sitaatteja lainattu, tukivat teosta ja paljastivat sen sisältöä. Runoista oli löydettävissä yksittäisiä elementtejä, jotka vastasivat suoraan romaanin sisältämiä elementtejä ja lisäksi runojen teemat tukivat *Kuokkamummon* tarinaa ja taustoittivat henkilöhahmojen motiiveja. ”Assimilaatio”-runon muutosteema tukee pakollista muutosta, jonka henkilöhahmot kokevat tarinan edetessä. Runoa voi lisäksi tulkita poleemisesti huvilan osalta, joka vastustaa muutosta, ja runon sitaattia voi pitää upotuksena, joka johdattelee lukijan tutkimaan runoja kokonaisuudessaan. ”Teen elämästäni runon”-runon teema runouden (tai laajemmin taiteen) pakottavuudesta ja sen koko elämän täyttävästä tehtävästä taas tukee kohtalonomaista tapahtumien sarjaa, joita henkilöhahmot joutuvat tarinan edetessä kohtaamaan ja sitä taakkaa, velvollisuutta intohimoaan kohtaan, jota hahmot kantavat. Tulkitsisin, että runot myös täydentävät toisiaan *Kuokkamummon* intertekstuaalisessa luennassa. Muutoksen pakollisuus, jota ”Assimilaatio” käsittelee, on seurausta sen pakon ja uteliaisuuden seuraamisesta, joka ”Teen elämästäni runon” -runossa nousee teemaksi. Vaikka runo olisikin ainoa, muuttumaton tapa elää ja kuolla, johtaa se silti Samuelin muutokseen, koska hän ei voi valita toisin: hänen on seurattava uteliaisuuttaan.

Kuten jo johdannossa mainitsin, teokseen jää vielä muitakin intertekstuaalista tulkintaa kaipaavaa materiaalia. Lisäksi tutkimusta voitaisiin myös laajentaa toiseen suuntaan: miten runot voitaisiin käsittää, kun niitä tarkastellaan kauhun kontekstissa? Myös laajempi tutkimus runojen kohdalla olisi tapa jatkaa tutkimusta, eli miten kokoelmat, joissa *Kuokkamummossa* lainatut runot esiintyvät, ovat suhteessa teokseen? Näkisin myös, että silmät ja katse ovat teoksessa paljolti läsnä, niin runon kautta kuin muutenkin, jolloin näitä elementtejä voisi vielä tarkastella enemmänkin.

Kuokkamummon runositaatit ovat ymmärrettävissä pelkkien sitaattien kautta ja ne tukevat tarinaa sellaisinaan. Runojen auetessa kokonaisuudessaan teosta vasten voidaan niistä löytää merkityksiä, jotka Taranovskin sanoin tukevat ja paljastavat tarinaa, jolloin on perusteltua tarkastella näitä intertekstuaalisia ulottuvuuksia. Palatakseni tutkielmani johdannossa lainaamaani Marko Hautalan kommenttiin omasta työstään, luovat Eeva-Liisa Mannerin monitulkintaiset runot yhdessä teoksen

kauhukuvaston kanssa *Kuokkamummoon* Hautalan toivomaa groteskia, mutta runollista tunnelmaa ja äärettömyyttä.

6. LÄHTEET

Primäärilähteet

Hautala, Marko 2014. *Kuokkamummo* [=KM]. Helsinki: Tammi.

Manner, Eeva-Liisa 1956. *Tämä matka. Runoja* [=TM]. Helsinki: Tammi

Manner, Eeva-Liisa 1966. *Kirjoitettu kivi. Runoja* [=KK]. Helsinki: Tammi

Sekundäärilähteet

Hautala, Marko 2013. Clive Barker ja runohylly. <http://markohautala.fi/clive-barker-ja-runohylly> (24.10.19)

Juntunen, Tuomas 2012. *Virsta väärää, vaaksa vaaraa. Intertekstuaalinen moniäänisyys Juha Seppälän proosassa*. Suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuden väitöskirja. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-8388-4> (21.11.19)

Lahdelma, Tuomo 1986. Vapahtajaa etsimässä: evankeliumit Endre Adyn lyriikan subtekstinä vuoteen 1908. Taiteentutkimuksen väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Makkonen, Anna 1991. Onko intertekstuaalisuudella mitään rajaa? Auli Viikari (toim.), *Intertekstuaalisuus. Suuntia ja sovelluksia*. Helsinki: SKS, 9-30.

Moisio, Nina 2017. *Kauhun keinot ja immersio Mia Vänskän Saattajassa ja Marko Hautalan Kuokkamummossa*. Kirjallisuustieteen pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Plett, Heinrich F. 1991. Intertextualities. Intertextuality. Heinrich F. Plett (ed.). Berlin & New York: Walder de Gruyter, 3-29.

Tammi, Pekka 1991. Tekstistä, subtekstistä ja intertekstuaalisista kytkennöistä. Johdatusta Kiril Taranovskin analyysimetodiin. Auli Viikari (toim.), *Intertekstuaalisuus. Suuntia ja sovelluksia*. Helsinki: SKS, 59-103.

Taranovski, Kiril 1976. *Essays of Mandelstam*. Cambridge: Harvard University Press.

Tieteen termipankki 10.1.2020. Assimilaatio. <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Nimitys:assimilaatio>

Vuorikuru, Silja 2012. *Kauneudentempelin ovella. Aino Kallaksen tuotanto ja raamatullinen subteksti*. Suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuden väitöskirja. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/36695> (24.10.19)